

Derleme Makale/Review Article**Konstrüktivizm (Sosyal İnşacılık) Kuramı Temelinde Balkan Ülkelerinin Ulus İnşası ve Kimlik Yapılanması¹****Dilan BÜYÜKDENİZ** ²²Trakya Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi,e-mail:buyukdenizdilan@gmail.com**Anahtar Kelimeler**

Balkanlar, kimlik, sosyal inşacılık, ulus inşası, Balkan kimliği.

Keywords

Balkans identity, social construction, nation building, Balkan identity

Sorumlu yazar/Corresponding AuthorDilan Büyükdeniz, Yüksek Lisans Öğrencisi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı, e-mail:buyukdenizdilan@gmail.com**Geliş/Received:** 11.06.2020**Kabul/Accepted:** 14.11.2020**Öz**

Balkan halkları tarihler boyunca var olma mücadelesi verip bağımsızlıklarına kavuşmuşlardır. Kimi erken kimi geç bir zamanda ulus olma sürecine nail olsa da netice itibarıyla Balkan coğrafyasında birçok ulus devlet bulunmaktadır. Bu ulusların kimlik oluşumu; dil, din, milliyetçilik ya da bir arada yaşama kültürü gibi farklı unsurlara dayansa da hâlihazırda bugün Balkan coğrafyası ulusal, bölgesel, kültürel kimliklerini elde etmişlerdir. Balkanlar'daki ulusların varlığından, kimliklerinden, coğrafi yapılarından ve benzeri türlü Balkan siyasetinden bahsediliyorsa kuşkusuz bunun geçmişi oldukça eskiye dayanmaktadır. Bu araştırma geçmişten alınan bakiye ile ulusun inşa ve kimlik yapısından bahsetmektedir. Bu anlatışı, uluslararası ilişkiler teorilerinde önemli bir yere dayanan konstrüktivizm (Sosyal inşacılık) ile temellendirmektedir. Zira uluslar kimlik ve kimliğin getirdiği temel argümanlar ile inşa edilip şekillenmektedir. Bu anlamda, bu çalışmada; Balkan ülkelerinin tarihsel arka planının ve coğrafi özelliklerinin kısa iz düşümü eşliğinde ulusun inşasını ve kimliğini oluşturan unsurlar irdelenmektedir. Ulus inşasının sürekli devam etmesi ve şekillenmesi nedeniyle handicap arz etse de uluslararası ilişkiler alanında Balkan ülkelerinin ulus inşasının ve kimlik yapılanmasının özetini sunması açısından ilk adımı atmıştır.

¹ Bu çalışma, Bilimsel Araştırma ve Proje Geliştirme Derneği Sosyal Bilimler ve Eğitim Bilimleri Öğrenci Sempozyumu'nda bildiri olarak sunulmuştur.

Önerilen Atıf / Suggested Citation:Büyükdeniz, D. (2020). Konstrüktivizm (Sosyal İnşacılık) Kuramı Temelinde Balkan Ülkelerinin Ulus İnşası ve Kimlik Yapılanması, *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 4(3), 315-335

Nation Building and Identity Structuring of Balkan Countries on the Basis of Constructivism (Social Construction) Theory

Abstract

Balkan peoples struggled to exist throughout the history and gained their independence. Although there are some early and sometimes late becoming a nation, there are many nation states in the Balkan geography. Although the identity formation of these nations is based on different factors such as language, religion, nationalism or culture of coexistence, they have already achieved their national, regional and cultural identity in the Balkan geography. If there is mention of the existence of nations in the Balkans, even identities, geographical structures in the Balkans and similar Balkan politics, of course this has a long history. This research talks about the balance taken from the past and the building and identity structure of the nation. This narrative is based on Constructivism (Social Constructivism), which is based on an important place in International Relations Theories. Because nations are built and shaped by basic arguments brought by identity and identity. In this sense, this study examines the elements of the nation's construction and identity, accompanied by a short projection of the historical background and geographical features of the Balkan countries. Although nation building is a handicap due to its continuing and shaping, it has taken the first step in terms of providing a summary of the nation building and identity structuring of Balkan countries in the field of International Relations.

1. GİRİŞ

Balkan kelimesi "ağaçlarla kaplı dağlar silsilesi" anlamında Türkçe bir kelimedir. (Jelavich, 2009, s. 1) Doğusunda Ege Denizi, Marmara Denizi ve Karadeniz; güneyinde Akdeniz; batısında ise Adriyatik Denizi bulunmaktadır. Balkanlar, ırmaklar ile bölünen dağlık araziler ve verimli ovalar ile kaplıdır. Balkanlar'da Rodoplar, Şar, Pindus ve Peleponnes Dağları ile kuzeydeki Sava ve Drava Nehirleri arasında bulunan genişçe bir ova kaplıdır. Balkan Dağları, Dinar Alpleri ve Karpatlar ile de çevrilmiştir. Ayrıca Tuna Nehri'ne ait delta ovası ve Romanya'nın en geniş ovası olan Eflak Ovası da bu coğrafyada bulunmaktadır. Tuna Nehri de Almanya'nın güneyinden başlayarak Almanya, Avusturya, Slovakya, Macaristan, Hırvatistan, eski Yugoslavya, Bulgaristan, Romanya, Moldova ve Ukrayna'dan geçerek Karadeniz'e dökülmektedir. (Özey, 2006, s. 23). İsteroma, Tunca, Sava, Arda, Meseta, Nareda, Ergene, Vistridza, Vardar, Kalamas, Drina ve Meriç Nehirleri Balkan Yarımadası'nın akarsuları olup İşkodra, Ohri ise önemli gölleri arasındadır. Balkan Yarımadası; kuzeyden güneye, iç kısımlardan deniz kıyısına farklılık göstermekle birlikte ilerleyen bölümlerde Balkan coğrafyası ülkeler özelinde daha detaylı incelenmiştir.

Balkan coğrafyasının çeşitliliği, kuşkusuz etnik yapıya da yansımıştır. Balkan coğrafyası kozmopolitik bir yapıya sahip olup birçok etnik kökeni içinde barındırmıştır. Bu kozmopolitiklik o coğrafyada dinlerin ve dillerin çeşitliliğine yol açmıştır. Örneğin Hristiyanlık, Balkanlar üzerinden Avrupa'ya yayılırken; İslamiyet ise Anadolu ve boğazlardan Balkan coğrafyasına yayılmıştır. Bu kimlikler Balkanlarda stabil olmayıp zamanla değişime uğrayabilmektedir. Amin Maalouf'un, "1980'e gelirken bu adam şöyle derdi: 'Ben Yugoslavım!' gururla ve gönül koymadan; daha yakından sorular sorulduğundaysa Bosna Hersek Özerk Cumhuriyeti'nde yaşadığını ve bu arada Müslüman geleneği olan bir aileden geldiğini belirtirdi. On iki yıl sonra, savaşın en şiddetli günlerinde aynı adam, hiç duraksamadan ve bastırarak şöyle cevap verirdi: 'Ben Müslümanım!' Hatta belki de şeriat kurallarına uygun bir sakal bırakmış bile olurdu. Hemen arkasından Boşnak olduğunu ve bir zamanlar gururla Yugoslav olduğunu vurguladığının kendisine hatırlatılmasından hiç hoşlanmadığını eklerdi. Bugünse adamımızı sokakta çevirsek önce Boşnak, sonra Müslüman olduğunu söyleyecektir; düzenli olarak camiye gittiğini de belirtecektir; ama ülkesinin Avrupa'nın bir parçası olduğunu ve bir gün Avrupa Birliği'ne katılmasını umut ettiğini söylemeden geçemeyecektir. Aynı insana yirmi yıl sonra aynı yerde rastlasak, acaba kendini nasıl tanımlardı? Aidiyetlerinden hangisini en başa koyardı? Avrupalı mı? Müslüman mı?"

Boşnak mı? Başka bir şey mi? Belki de Balkan mı?” (Maalouf, 2000, s.17-18) sözleri ile Balkanlar’da ‘Kimsin?’ sorusuna verilen cevapların; kişinin aidiyet, zorunluluk, istek, çıkar, korku ve türlü türlü nedenler ile zaman içinde değişebileceğini göstermiştir. Gerçekten de cevabı, kimliği belirleyen bu sorular; Maalouf’un örneğindeki Boşnak Müslüman cevabı gibi birçok unsuru içinde barındırıp kimliğin çok unsurlu bir şekilde oluşmasını sağlamaktadır.

En eski Balkan halkları İlirya kökenli Arnavutlar ve Yunanlar olarak bilinmekte (Oruç, 2013, s.30). olup Boşnaklar, Hırvatlar, Romenler, Türkler, Sırlar gibi birçok etnik köken de bu coğrafyaya gelmiş; kimileri bu coğrafyada devamlılık sağlayamamış, kimileri de kendi bağımsızlıklarını kazanıp devletlerini kurmuşlardır. Bağımsızlığını kazanan bu uluslar, kendi kimliklerini oluşturarak varlıklarını devam ettirmişlerdir. Balkanlarda çok kültürlü, çok etnisiteli bir yapının varlığı bölgede din ve dil çeşitliliğine sebep olmuştur. Kimi Balkan ülkeleri bu çoğulculuğu sahiplenmiş kimi Balkan ülkeleri de türdeş bir ulus yaratmıştır.

İbn Haldun’un “*Coğrafya kaderdir.*” sözü haklı olmakla birlikte bu coğrafyanın kaderinin de sürekli istenen topraklar olduğu gerçektir. Dolayısıyla paylaşılamayan Balkan toprakları çatışmalara yol açmıştır. Bu çatışmalar, toprağa dayalı ve güç odaklı irredentist projeler ile yapılmışlardır. Aynı zamanda bağımsız ulusal kimliklerin yaratılması fikri Balkanlar’da savaş çıkmasına neden olmuştur. (Tüysüzoğlu, 2012, s. 102). Bunlar kimliklerin oluşumunda etki eden unsurlar olmakla birlikte bizatihi kimliği oluşturduğu söylenemez. Çünkü tarih, kültürel yapı, coğrafya ve toplumsal unsurlar da kimliği şekillendirmektedir. Zaten “*Sosyal inşacılık; kimlik, norm, cinsiyet, göç, insan hakları ve sosyal refah gibi toplum tabanlı değişkenleri de güvenlik çalışmaları bağlamında ele almaktadır.*” (Tüysüzoğlu, 2012, s. 101).

Maria Todorova, Balkanlar’ı Tahayyül Etmek kitabında “*Balkanlar etnisite ve milliyetçiliğinin, etrafında inşa edildiği iki temel odak dil ve dindir.*” (Todorova, 2006, s.306). cümlesini sarf ederek Balkan kimliğinin odak noktasını vurgulamıştır. Gerçekten de Balkan milliyetçiliği ulusal devlet kurma amacıyla milliyetçi hareketler oraya koymuştur. Bazen bu hareketler aydın kesim tarafından oluşturulsa da çoğunun önderi köylü ayaklanmalarıdır. Ulus bilinci Balkan halklarında Orta Çağ’daki devlet miraslarından, Osmanlı–Ortodoks sorunlarından, Slav isteklerinden ve benzeri nedenlerden dolayı giderek artmıştır. Ayrıca Balkanlar’da kültürel milliyetçilik adına geçmiş tarihlerini kitlelere aşılama çalışmaları yapılmıştır. Ulusçuluğun ön plana çıkması adına okullar açılmış, dergi ve gazeteler çıkartılmıştır. (Sürgevil, 2012a, s.33-39). Bölgenin; Roma, Osmanlı gibi büyük imparatorlukların hakimiyeti altında bulunmuş olması, Balkan milliyetçiliğine ivme kazandırmış olmakla birlikte günümüzde bölgede de bu izlere rastlanmaktadır.

Yukarıda belirtildiği gibi geçmişten kalan miras ve ulus inşa argümanları kullanılarak yaratılan ulus devletler şu an ayakta kalmalarını belirli faaliyetler ile temellendirmektedir. Bu çalışmada da küçük bir dilimle Balkan ülkesi sayılan Türkiye hariç, geri kalan Balkan ülkelerinin Konstrüktivizm temel alınarak ulus inşası ve kimlik yapılandırması incelenecektir.

2. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE: KONSTRÜKTİVİZM (SOSYAL İNŞACI) KURAMI

Konstrüktivizm (inşacı), pozitivizm–post-positivizm çatışması sırasında rasyonalite karşıtı ve post-positivizm tarafı teoriler ekseninde biçimlenmiş; dinsel, etnik çatışmalar ve ideolojilerin sonu tartışmalarının boy gösterdiği dönemde de ortaya çıkan bir akım olmakla birlikte aynı zamanda neo-realizm ve neo-liberalizmi sorgular ve bütüncül ontolojiyi benimser. Ayrıca inşacılık, insan yapısı ile sosyal yapının pozitif korelasyon ilişkisi içinde olduğunu ve bunu devlet kimliği ile çıkar ilişkisine de yansıttığını belirtmiştir. Bu kimlik yaratma süreci de ötekinin yaratılması ile oluşmaktadır. (Koroğlu, 2015, s.75). Zira öteki olmadan ulusların kendi varlıklarını anlamlandırabileceği düşünülemez. Kimlik-çıkarma kavramlarına ek olarak, inşacılık

kuramında anarşi kavramı da temel kavramlardandır. İnşacılara göre anarşi, dünyadaki savaşların nedeni veya sonucunda oluşan sistem değil devletlerin bizatihi oluşturduğu ve kullandığı bir sistemdir.

Uluslararası ilişkiler disiplininde ilk defa Nicholas Onuf tarafından 1989 yılında dile getirilen konstrüktivizm, gerçekçi paradigma ve klâsik yaklaşımların sorgulanması gerekliliğinden hareketle analizlerin amprik, determinist, idealist ve bütüncül perspektiften zemin bulması yönünden uluslararası ilişkilerde yeni bir bakış açısını doğurmuştur. Kavramı ilk defa kullanan Onuf, Anthony Giddens'in 'Yapılandırma Kuramı'ndan etkilenmiştir. (Alpay, 2018, s.31). Yapılandırma kuramının temel argümanı, yapı ve bireyin birbirlerine karşılıklı olarak bağımlı olduğu, sosyal değişimleri ve süreçleri de etkilediğidir. Keza devletler dahi yapılandırma ile kimlik ve güvenlik başta olmak üzere birçok alanda uluslararası sistemi etkileyebilmektedir. Farklı olarak toplum mihraklı inşacılar kimlik ve çıkar politikalarını topluma entegre etmektedirler.

Uluslararası ilişkiler literatüründe sosyal inşacılığa gelinceye kadar birden fazla tartışma meydana gelmiş olup bu tartışmalar "Büyük Tartışmalar" şeklinde adlandırılmıştır. İlk büyük tartışma, uluslararası barışın sağlanması amacıyla idealizm ve realizm arasında 1940'lı yıllarda yaşanmıştır. Bu tartışma sonunda uluslararası politikayı güç mücadelesi olarak gören realizm, idealizme baskın gelmiştir. İkinci büyük tartışma ise 1950 ve 1960'lı yıllarda davranışsalcılar ve geleneksel realizm arasında gerçekleşmiş olup, uluslararası ilişkiler teorilerinin bilimsel temele dayandırma sorunsalı üzerinedir. Sonuç olarak da yeniden inşaya bilimsel deneye yenik düşmüş; pozitivism, uluslararası ilişkiler disiplininin egemen akımı olmuştur. 1980'li yıllarda da pozitivistler ve post-pozitivistler arasında tartışma yaşanmış olup post-pozitivistlerin uluslararası ilişkileri anlamlandırmada daha genel geçer olduğu iddia edilmiştir. (Kaya, 2008, s. 86-91). Bu paradigmalara tartışmalar ışığında sosyal inşacı yaklaşımının ortaya çıkışı üçüncü tartışmaya binaen vuku bulmuştur.

Kaynağını idealizmden ve İngiliz ekolünden aldığı düşünülen inşacılık, uluslararası literatürde teoriden ziyade yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Geçmişle temellendirilen bu yaklaşım Kant, Hegel hatta Vico'ya kadar dayandırılmaktadır. Günümüze geldiğinde ise uluslararası hareketlerin, örgütlerin karar alma yaklaşımlarının incelenmesini inşacılar üstlenmektedir. İnşacılar, ülkelerin birbirleri arasındaki politikalarını ve çıkarlarını ülkelerin birbirleriyle olan ilişkilerine ve ilişkiler sonrası durumlarına bakarak inşa eder. Bu inşa süreci bireyi ve kimliği vurgulayıcı niteliktedir. Bu vurguyu, inşacı yaklaşım, klâsik gerçekçi yaklaşımlardan farklı olarak alıp toplumsal içerik kazandırarak yapmaktadır. (Sönmezoğlu, 2012, s.218).

Bireylerin toplumu oluşturmasının ardından uluslararası ilişkilere dair yeni konu ve kavramlar ise oluşturulan toplumsal yapı tarafından meydana gelmiştir. Bilgi, simge, dil gibi faktörler sayesinde oluşan fikirler ise gerçekliği anlamlandırıp inşa eder. Toplumsal yapıyı fikir ve normlar belirlerken, aktörlerin kimlik ve çıkarlarının da oluşan fikirlerin birliğinde ortaya çıktığı gözlemlenmektedir. Bu oluşan ortak fikriyat, dünya düzenini şekle sokmaktadır. Bu durum neticesinde kimlikler ve çıkarlar anarşi ortamında dönüşüme uğrayabilmektedir. Modern devletlerde ise egemenliğin sorgulanması ve dönüşümü ile beklentilerin ve düzgülerin değişmesine neden olmaktadır. Örneğin sosyal inşa süreci; uluslararası aktörler, müzakere ve tartışmalar sonucunda varlığını gösterip dönüşüm ve değişime zemin hazırlamıştır. Kimlikleri, değerleri ve düşünceleri belirginleştiren ve bunu sosyolojik bakış açısı ile yapan inşacılık, toplumsal gerçeklik ve toplumsal bilinci aynı anda benimsemiştir. Aktör merkezli, sistematik ve bütüncül olmak üzere 1990'lı yıllarda üç ayrı konstrüktivizm ortaya çıkmıştır. Aktör merkezli konstrüktivizm, devletlerin kimlik ve çıkarları arasındaki ilişkiyi açıklamaktadır. Sistematik konstrüktivizm de neo-realizm ekseninde devletlerin uluslararası arenada

birbirleriyle olan ilişkilerini kuramsallaştırmaktadır. Son olarak ise neo-realistler anarşik yapıyı temel alarak devletlerin güvenlik anlamında yetkin olmaları gerekliliğini belirtir ve devletlerin kimlik ve çıkarlarının en baştan belli olduğuna vurgu yapmaktadırlar.

Soğuk savaşın ardından kültür, kurum, norm gibi olguların ivme kazanması inşacılık kuramının önemini artırmış olup bu anlamda inşacılık, uluslararası politikanın oluşmasında kimlik, düşünce ve normların rolünü incelemiştir. Bu rollerin analizini yapıp pozitivism ile post-pozitivism arasında denge görevi görmektedir. Sosyal inşacı kuramın türlerinden söz edilecekse genelgeçer bir inşacılıktan bahsetmek mümkün değildir. İnşacılık; modernist, ılımlı ve orta yolcu olarak üçe ayrılırken; orta yolculuk da kendi arasında soft (yumuşak) ve hard (sert) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

“*Anarchy is What States Make of it: The Social Construction of Power Politics (Anarşi Devletler Ne Anlıyorsa Odur: Güç Politikalarının Sosyal İnşası)*” adlı makalesi ile beraber inşacılık kuramına ilgiyi arttıran Alexander E. Wendt’tir. ilişkiler esas alınarak anarşi düzeninde kimlik ve çıkarın tahavvülünü anlatan Wendt’e göre;

“*Rejimler, kimlikler ve çıkarlar sabit kabul edildiğinde onları değiştiremezler. Bundan dolayı akılcı (rasyonalist) miras, dış politikada gitgide artan ve zengin çalışmalara sahip kompleks öğrenmeye sahip olsa da, neo-liberalistler bu gibi sistematik teori değişikliklerinin nasıl ortaya çıktığı ve bunun süreç içerisinde ortaya çıkan yapıların realist iç yüzünü anlamlandırma konusunda eksik kalmıştır.*” (Wendt, 1992, s. 393).

İNşacılık kuramında çalışmaları olan Alexander Wendt’in inşacılık anlayışı iki prensibe dayanmaktadır: “1) İnsan topluluğuna ait yapılar maddi güçlerden ziyade öncelikle ortak düşünceler tarafından belirlenir. 2) Maksatlı aktörlerin kimlik ve çıkarları doğa tarafından verilmekten çok, bu ortak düşünceler tarafından inşa edilmiştir.” (Wendt, 2012, s. 16). Devletlerin hayatta kalması amacıyla kimlik ve çıkarın argüman olarak değerlendirildiği uluslararası düzende, maddi öğeler sosyal olarak inşa edilmektedir. Bu bağlamda uluslararası yaşamın ontolojisi, devletlerin varlığını marksizme edecek bir inşa sürecinin varlığını göstermektedir. Wendt’in inşacı yaklaşımında kimlik, sosyal yapıyı meydana getirip devletlerin çıkarlarını yapılandırmaktadır. Aktör merkezli ve sistematik yaklaşımların birleştirildiği bütüncül konstruktivizmde ise devlet ile global sistem arasındaki inşa sürecine odaklanılmaktadır. Bunun sonucunda da iki farklı birbirinin destekleyicisi uluslararası değişim analizi karşımıza çıkmaktadır.

Üçüncü tartışmadan beslenen sosyal inşacı yaklaşım, üçüncü bir yoldur ve 'orta yol' olarak adlandırılır. Sosyal inşacılığın orta yol olarak adlandırılmasının sebebi de düşünümsel ve rasyonel kuramlar arasında olmasından kaynaklanmaktadır. (Büyüktanır, 2015, s.8-9). Anlamaların önemine dikkat çekmesi ve dünyada materyalist gerçekliğin ontolojisini savunması da bu savı destekler niteliktedir. Ayrıca inşacı yaklaşım yapı-eden konusuna dair ontolojik varsayımlar üzerine kuruludur ve bu sürecin birbirlerini inşa ettiği düşünülmektedir. (Ereker, 2010, s.37-38). Aktörler yapıların inşasından sonra normlar, kurallar ve inançlar ile yapıyı revize de edebilirler. Bu revizyona ek olarak ya da revizyondan bağımsız bir şekilde kimlikler ve çıkarlar da dönüştürülebilir. Alexander Wendt’e göre birinci grup biçimsel kimlik, ikinci grup rol kimlikleridir. Biçimsel kimlik; kapitalist, komünist, Batılı devletler gibi hakim kimlikler iken rol kimlikleri; devletlerin ilişkilerini kurgulayan ve inşasını yapan dost, düşman, statükocu, revizyonist gibi kimliklerdir.

Sosyal normatif olguları göz ardı eden neo-realistler ve neo-liberallere göre maddi güç dağılımları ve güç dengesi rasyonel yaklaşımların devleti insanlardan kopuk imgelemektedir. Buna nazaran inşacılık, kimlik ve çıkarları tek kutupta biçimlendirmiştir. Bu anlamda inşacılık kuramının normatif, düşüncel ve bütüncül olması değerlidir. “*Normatif ve düşünsel yapılar,*

aktörlerin kimliklerini ve çıkarlarını üç mekanizma aracılığıyla şekillendirir: Tahayyül, iletişim ve baskı.” (Smitt, 2012, s.296). Bir devlette ister sosyalist parti ister liberal parti iktidarda olsun amaç iktidar alanını genişletmek ve güçlendirmektir. Bu bağlamda devletin lideri genişletme ve güçlendirme politikaları amacıyla devleti tahayyül eder. Stratejilerini ve fikirlerini ise iletişim araçlarını kullanarak iletir. Bazı durumlarda iktidarlarını ya da fiillerini meşrulaştırmak amacıyla mevcut meşru davranış kalıplarını kullanmaktadırlar. En sonunda tahayyül ve iletişim odaklı strateji sürecinin eksik kaldığı durumlarda iktidar, baskı yöntemi ve araçlarını devreye sokmaktadır.

Nicholas Onuf, inşacılığın felsefi alt yapısını oluşturken; Alexander Wendt’in inşacılığı, Onuf’un inşacılığının üzerine inşa edilen kuramsal girişimi oluşturmaktadır. (Wendt, 2012, s.296). Bu anlamda Alexander Wendt, “*Uluslararası Politikanın Sosyal Teorisi*” adlı başyapıtında kültürün üretimi ve yeniden üretiminin bir kısmının aynı zamanda kimliğin üretimi ve yeniden üretimi olduğunu vurgulamaktadır. (Wendt, 2012, s.400). Bu anlamda uluslararası ilişkiler teorilerinde güçlü bir konumda olan inşacılık, devletlerin kendine ait kültürel özellikleri olduğunu kabullenmektedir.

“Uluslararası ilişkileri ve dış politikayı sürekli değişim halindeki sosyal ilişkiler olarak tanımlayan inşacı yaklaşım, kimlik politikalarını dil ve kültüre vurgu yaparak değişen dünyayı açıklama iddiasındadır.” (Alpay, 2018, s.65). Günümüzde kimlik söylemleri artmış olsa da aslında kimlik kavramının geçmişi 19. yüzyılın temel paradoksu olan milliyetçilik söylemlerine dayanmaktadır. Bu bağlamda kimlik kavramının birçok kavramla iç içe geçtiği ve şekil aldığı söylenebilir.

3.ÜLKELER ÖZELİNDE BALKAN COĞRAFYASININ ULUS İNŞASI VE KİMLİK YAPILANMASI

3.1.Sırbistan Cumhuriyeti

Doğusunda Romanya ve Bulgaristan, batısında Bosna Hersek, Hırvatistan; kuzeyinde Macaristan bulunan ülkenin güneyinde Makedonya ve Kosova bulunmaktadır. Karadağ’ın ayrılmasından dolayı da ülkenin deniz çıkış noktası kalmamıştır. Ülkenin büyük bir kısmında karasal iklim hâkimdir ve dolayısıyla kışlar oldukça soğuk ve yağışlı geçmektedir. Bazı bölgelerde ise Akdeniz iklimi görülmektedir. Başkenti Belgrad olan ülkenin resmi dili Sırpça olmakla birlikte Macarca, Boşnakça, Arnavutça, Bulgarca ve Slovakça konuşan etnik gruplar da mevcuttur. Zira nüfusun %83’ü Sırp, %4’ü Macar, %2’si Boşnak, %1’i Karadağlı iken %10’luk kısmını da Arnavut, Roman gibi diğer etnik gruplar oluşturmaktadır. (İnsamer, 2017). Nüfusun büyük çoğunluğu Ortodoks olup ardından Katolikler, Müslümanlar ve Protestanlar gelmektedir. (Günel, 2014, s.114).

Sırp, Osmanlı’ya karşı ayaklanan ilk Hristiyan millettir ve bu ayaklanmada Rus desteğinin büyük bir rolü vardır. Bu isyan, ilk olması sebebiyle Balkanların ilk bağımsızlık savaşı olarak görülmektedir. (Günel, 2014, s.121). Birçok tarihçi; Sırp İsyanı’nın, ulusçu devrimleri de başlattığını söylemektedir. (Karpat, 2004, s.43). Uzun yıllar Osmanlı İmparatorluğu’nun hâkimiyetinde olan ülke, 1878 yılında yapılan Berlin Antlaşması ile de bağımsızlığını kazanmıştır. Balkan Savaşları’nda büyük kayıplar verse de Osmanlı’dan Üsküp ve Manastır’ı almıştır. Ayrıca 1914’te Saraybosnalı Sırp milliyetçisi Gavrilo Princip’in Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Veliahtı Arşidük Franz Ferdinand’ı öldürerek Birinci Dünya Savaşı’nın başlamasına neden olması, Sırbistan’da bir yandan ciddi Sırp ölümü yaşanmasına sebep olurken diğer yandan savaşın bitiminde Yugoslav Krallığı (Sırp- Hırvat- Sloven Krallığı) kurulmasını sağlamıştır. (Günel, 2014, s.127).

Kurulduğu andan itibaren ülke içinde bulunan etnik grupların çatışmalarına sahne olmuştur. Örneğin, Hırvatlar ülkede faşist eğilimli terör örgütleri kurmuşlardır. 1941 yılına gelindiğinde ise Nazi Almanya'sı ülkeyi birkaç parçaya bölmüştür. Almanya, Slovenya'nın güneyini ve Dalmaçya'nın bir bölümünü, Arnavutluk Kosovayı, Bulgaristan ise Sırbistan ve Makedonya'nın geri kalan kısmını almıştır. Ayrıca Bosna Hersek'in bağlandığı Hırvatistan'da faşist rejim kurulurken, Voivodina'nın büyük bölümü ise Macarlarca ilhak edilmiştir. “*Sonunda Yugoslavya parçalandığında, Sırbistan büyük ‘ulusun’ parçası oldukları ve Boşnak, Hırvat ya da Sırp olmayan başka herhangi bir yönetim altında yaşamalarının haklı olarak beklenemeyeceği iddialarıyla hemen oradaydı.*” (Karpat, 2004, s.49).

İkinci Dünya Savaşı döneminde Yugoslavya topraklarında Yahudi ve Çingenerler yok edilirken Hırvatistan'da da birçok Sırp öldürüldü. Faşizme karşı bu dönemde iki grup halk direnişi oluşturulmuştur: Bunlardan ilki Partizanlar olarak bilinen Josip Broz Tito'ya bağlı komünist gerillalarla savaşan radikal milliyetçi Sırp gerillalar iken, ikincisi, Tito önderliğindeki Yugoslav Komünist Partisi'nin başlattığı silahlı ayaklanma hareketiydi. Bu kuvvetler, Sovyet Birliklerinin ortak hareketıyla 1944 yılında Belgrad'ı ele geçirmiştir. Daha sonra Partizanlar 1945'te ise Çetnikleri de yenerek Demokratik Yugoslavya Federasyonu'nu kurmuştur. Bir yıl sonra ülkenin adı “Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti” 1963'te de “Sosyalist Federal Yugoslavya Cumhuriyeti” olarak değiştirilmiştir.

1990'lı yıllardaki Doğu Bloku'ndaki çözülme Yugoslavya'yı da etkilemiş, 1992 yılında Hırvatistan, Kuzey Makedonya ve Bosna Hersek ile birlikte Slovenya da bağımsızlığını ilan etmiştir. Sırbistan, 1992 yılında, Karadağ ile Yugoslavya Federal Cumhuriyeti olmuştur. Devlet başkanı Slobodan Miloseviç, Bosna Hersek'teki ayrılıkçı Sırları kışkırtıp Bosna Savaşı'nı yaptırmıştır. Miloseviç, 27 Mayıs 1999'da Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından savaş suçu tanığı ilan edilip yargılanırken ölmüştür. Daha sonra da Temmuz 2008'de, 1995'ten beri aranan Bosnalı Sırp Lider Karaciç, Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne gönderilmiştir.

2001'de “Yugoslavya” ismi kaldırılan ülke 2003'te ise “Sırbistan-Karadağ” olarak değiştirilmiştir. Daha sonra Karadağ, referandum yaparak bağımsızlık kararı almış; Sırbistan, tek başına ülke halinde kalmıştır. Sırbistan'ın inşa sürecinde zaman zaman ulusçu, zaman zaman büyük idealler ve emperyalizm etki ederken ulus-devletini güçlendirici Sırp devlet aygıtı da Sırp ulusunun inşasını geliştirmiştir. Sırp Akademisi, eğitim sistemi ve yarattığı kurumlar (Karpat, 2004, s.47). ile Sırp ulusunu tanıtmaya odaklı davranan devlet, geçmişten getirdiği bakiye ile de inşa sürecine devam etmiştir.

Sırp aydınları ayrıca edebiyat, tarih ve Büyük Sırbistan ideali ile ilgili çalışmalar yaparak Sırp milliyetçi düşüncesini inşa etmiştir. Örneğin; Sırp Vuk Stefan Karadziç, Sırp halk şiirleri oluşturma ve Sırp sözlüğü çıkartmak gibi çalışmalar yapmıştır. Bu inşa sürecine köylüler, çiftçiler ve tüccarların yanı sıra kilisenin de destek vermesi inşanın dinsel destek tarafını belirginleştirmiştir. Aynı zamanda Alman tarihçi Schlözer'in ürettiği dilsel Sırpılık teorisi ortaya atılmıştır. Bu teoriye göre, lehçelerin konuşulduğu yer o milletin toprağıdır ve sınırlar da bu doğrultuda şekillenmelidir. Bir diğer inşa hareketi de İlija Garaşanin'in Sırp toprak genişlemesini ve Büyük Sırbistan hayalini kapsamaktadır. Güney Slavların Pan-Slavizm düşüncesi ile tek yeni bir devlette birleştirilmesi amaçlanmaktadır. Sırp isyanlarının Büyük Sırbistan'ı doğurtacak aşamalar olarak gören Garaşanin, bu amaç için hazırladığı Nacertanije adlı çalışması ile yeni büyük devletin nasıl kurulacağını da yollarını açıklamıştır. 19. ve 20. yüzyıllarda milliyetçi düşünce milliyetçi örgütler ile hayata geçirilmiştir. (Abdula, 2013, s.62-65).

Netice itibarıyla Slav Dili ve Edebiyat Kürsüsü'nün kurulması, Slav dil araştırmalarının yapılması, aynı zamanda Sırp dilinde gazete basılması ve Sırp okullarının açılması hem Sırp

ulusçuluğunun hem de Sırp inşasının oluşumlarından. Başlarda Hırvat, Boşnak, Bulgar topraklarının birleştirilmesini amaçlayan “Büyük Sırbistan” fikri, dil temelli milliyetçilik ışığında gerçekleşen Sırp ulus inşası, günümüzde ise ulusal azınlıkların kendi dillerinde eğitim alma ve mahkemelerde kendi dillerinde savunma yapma, özerk bir yönetim elde etme gibi haklar ile (Gökdağ, 2012, s. 86). daha yumuşak bir evreye geçmiştir.

3.2. Arnavutluk Cumhuriyeti

Tarihi anavatanları İliya olarak anılan Dalmaçya’ya kıyısı olan Arnavutluk, Adriyatik Denizi kıyısında kuzey ve kuzeydoğuda Karadağ, Kosova; doğuda Makedonya; güney ve güneybatıda ise Yunanistan ile komşudur. Başkenti Tiran olan Arnavutluk, kışların soğuk ve yağışlı geçtiği ılıman iklimi yaşarken; yazları ise sıcak ve kuru geçmektedir. İç kısımlar diğer yerlere oranla daha rutubetli ve soğuktur. Ülkenin % 82,6’sı Arnavut, % 0.87’si Yunan, %0,20’si Makedon, %2.3 ü diğer etnik kökenlere sahip iken; % 14 lük kısmı etnik kökenini açıklamak istememiştir. Ülkedeki insanların %58.8’i Müslüman %6.8’i Ortodoks Hristiyan, %10’u Katolik, %2.5’i Ateist, %21.9’u da diğer dini inanışlara sahiptir. (İnsamer, 2017).

Arnavut dilinin ayrıştırıcı bir özelliğe sahip olması nedeniyle Arnavut ulusunu ve kimliğini inşa etme süreci “dil” üzerinden gerçekleştirilmiş olup Arnavut dil birliğinin gerçekleşmesi üzerine adımlar atılmıştır. Zira 19. Yüzyılda Ortodoks Arnavutlar Yunan alfabesini, Katolik Arnavutlar Latin alfabesini, Müslüman Arnavutlar ise Arap alfabesini kullanmaktaydı. (Bayıl, 2018, s.118). Osmanlı Devleti ise Arnavutlara Müslümanlık ekseninde baktığı için Arnavutları farklı bir ulus olarak görmüyor bu bağlamda resmi işlerde de Arnavutçayı kabul etmiyordu. Bu dönemde Arnavut milliyetçileri ve seçkinleri, Arnavut ulusunu yaratmak için dilde birlik sağlama çabalarına girmiştir. Oluşan yeni ulusal kimlik sorunlarına yönelik ilkökul kitaplarının Arnavutça basılması, Arnavut okullarını açılması ve 1850’de Arnavut Kültür Derneği’nin kurulması bu yönde atılan adımlardandır. (Bayıl, 2018, s.33). Arnavut dilinin birliğini sağlayan ülke günümüzde de azınlıkların haklarını gözetirken kendi dillerinde eğitim haklarını kısıtlamıştır. (Gökdağ, 2012, s.77).

Arnavutların tarih boyunca farklı medeniyetlerin etkisinde kalmış olması ve coğrafyasının elverişsiz olması da bölgeyi kendi içinde bölmüştür. Kuzeye Gegler (Kıgalık); güneye ise Tosklar (Toskalık) yerleşmiştir. Gegler ile Tosklar arasında görünüş ve sosyal davranış itibarıyla fark vardır. Gegler, Tosklara nazaran kimliklerini koruma anlamında daha muhafazakardır. Ayrıca coğrafi şartlardan doğan bölünme, din ve mezhep bölünmesine yol açmış; kuzeyde Katolikler, güneyde ise Ortodokslar yaşamıştır. Daha sonra Osmanlı hakimiyetine geçen Orta Arnavutluk, İslamiyet’i benimsenmiştir.

Büyük güçler kendi çıkarları çerçevesinde Balkanlardaki milliyetçiliği desteklediği için Osmanlı’da Balkan milliyetçiliği daha da artış göstermiştir. Arnavutlar arasında dil ve din birliğinin olmayışı, Arnavut milliyetçiliğinin oluşumundaki engeller arasındadır. Daha sonra, yukarıda zikredilen Arnavut Kültür Derneği’nin kurulması ve Güney İtalya’daki Arnavut tüccar burjuvazisi, bir yandan orta sınıfın temellerini atarken bir yandan Arnavut milliyetçiliğinin temellerini atmıştır. (Bayıl, 2018, s. 118).

1878 Berlin Kongresi sürecinde oluşturulan Arnavut Milletinin Haklarını Savunma Birliği olan Prizren Birliği oluşmuştur. Bu birliğin ardından Arnavut milliyetçiliği oluşmuş akabinde ise ideolojik, siyasal ve kültürel çalışmalar ile Arnavut millî kimliğinin oluşması hedeflenmiştir.

Arnavutçanın benzerlik taşımayan bir dil konumunda olması da Arnavut milli kimliğinin oluşmasında büyük etkidir. Arnavutçanın kendine has alfabesinin olmaması, millî kimliği ve buna bağlı gelişen Arnavut milliyetçiliğini etkileyecek niteliktedir. Arnavut aydınlar ise soruna çözüm bulmak amacıyla 1908 yılında Manastır Kongresi’nin toplanmasını sağlamıştır. Kongre

sonucunda Latin alfabelerin kabul edilmesine karar verilmiştir. Akabinde aydın kesim, halkı dil aracılığıyla milliyetçilik hareketlerine katılmaya çağırıyordu. Aydınların kültür ve dil üzerine vurgu yapmasını Arnavut millî kimliğinin inşasında görmekteyiz.

Ayrıca Arnavut milli kimliğinin oluşmasında din öğesinin de yadsınamaz rolü bulunmaktadır. Arnavutların çoğunluğunun İslam dinine mensup olmakla birlikte Hristiyan Katolik, Ortodoks, Sünni, Bektaşî halkların varlığı da aydın kesimin bir diğer el atığı konular arasındadır. Dini kimlikleri milli kimliğin oluşmasındaki engel olarak gören aydınlar, milli kimliği dini kimliğin üzerinde konumlandırıp ‘‘Hangi din ve mezhepten olursa olsun Arnavutluk baki kalacaktır.’’ çizgisinde ilerleyen sözler ile din tahayyülü de yapmıştır.

Arnavutluk kimliğinin oluşmasındaki bir diğer önemli etken, kökenin mitleştirilmesi ve bu bağlamda biz ve öteki kavramının vurgulanmasıdır. Arnavutlar bu nedenle uluslarının Pelasge dönemine dayalı eski ve kökeni olmayan bir ulus olduğunu belirtmişlerdir.

Özetlemek gerekirse Arnavut milli kimliği, Osmanlı döneminde inşa edilmeye başlanmıştır. Devletin kuruluş döneminde de devam eden bu inşa süreci, İkinci Dünya Savaşı sonrası Komünist Arnavutluk döneminde de günümüzde de devam etmiştir. Dil başta olmak üzere din, köken gibi öğelerle kimlik inşasını oluşturan Arnavutluk, Balkan coğrafyasında kimliğin çoğunluk olarak dil etrafında temellenmesi açısından biriciktir.

3.3.Kosova Cumhuriyeti

Balkan Yarımadası'nın kuzeybatısında yer alan Kosova; Karadağ, Sırbistan, Arnavutluk ve Makedonya arasındadır. Başkenti Priştine olan Kosova, kışları soğuk ve kar yağışlı, yazları ise sıcak ve kurak olarak geçtiği karasal iklim şartlarını yaşamaktadır. Kosova'nın büyük bir kısmı dağlık ve dik yamaçlara sahiptir. Güneybatısında Arnavutluk Alpleri, kuzeyinde ise Kopanik Dağları bulunmaktadır. Arnavutluk ve Karadağ ile birlikte 1444 yılında Osmanlı'ya karşı birlik oluşturan Kosova, uzunca seneler Sırp Krallığı'nın Kosova Savaşı'nı kaybetmesi nedeniyle Osmanlı hakimiyetinde kalmıştır. Daha sonra Birinci Balkan Savaşı'nda Sırbistan'ın eline geçen ülke, İkinci Dünya Savaşı döneminde Yugoslavya'ya bağlı eyalet statüsündeydi. Yugoslavya'nın parçalanma sürecinde askerî müdahalelerin yanı sıra Sırp baskısı nedeniyle bağımsızlığına kavuşamayan Kosova, 1999 yılında NATO'nun müdahalesi ile Sırbistan idaresinden ayrılmıştır. Ülkenin %92.9'u Arnavut, %1.6'sı Boşnak, %1.5'i Sırp, %1.1'i Türk iken %2.9'u ise diğer etnik kökenlere sahiptir. %91 Hristiyan olan ülkede az da olsa Müslüman ve ateist bulunmaktadır. (İnsamer, 2017). 17 Şubat 2008'de ise Martti Ahtisaari planıyla Sırbistan'dan tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan eden Kosova'nın bağımsızlığını, ilk olarak ABD daha sonra Arnavutluk tanımıştır.

Kuşkusuz ABD'nin liderliğinde Sırbistan'a karşı yapılan askerî müdahaleler ve uluslararası etkenler, Kosova'nın bağımsızlığını elde etmesinde yadsınamaz paya sahiptir. Bunun yanı sıra ABD ve AB, önce Kosova Devleti'ni kurup ardından Kosova Devleti'nin ulusal kimliğini oluşturmasını gerçekleştirecek bir proje düşünmüşlerdir. ABD ve AB'nin Kosova'da çok kültürlü vatandaşlık çerçevesinde birleşen bir devlet profili yaratmayı hedefledikleri bu proje, sonuçsuz kalmış, özellikle de AB'nin bu planda demokrasiyi yerleştirme konusundaki başarısızlığının bir kez daha altı çizilmiştir. (Oktay vd., 2016, s. 51).

Ernest Gellner, Ulus ve Ulusçuluk adlı eserindeki ‘‘Ulusçuluk ulusların bir ürünü değil, tam tersine ulusları meydana çıkaran ulusçuluğun kendisidir. Kabul etmek gerekir ki ulusçuluk önceden var olan, tarihsel mirasın getirdiği çok sayıdaki kültürün içinden bir seçim yapıyor ve onları çoğunlukla dönüştürüyor olsa bile bu kültürel zenginlikten yararlanır. ‘‘Ölü diller yeniden canlandırılır, gelenek icat edilir, oldukça hayali eskiye ait olduğu olduğu sanılan birtakım saf özellikler gündeme gelir...’’ (Gellner, 1992, s.105). sözü, Kosova'nın ulusal millî

kimlik inşasına ters niteliktedir. Gerçekten de Kosova bayrağı, mavi arka plan üzerine Kosova’da yaşayan altı etnik grubu (Arnavutlar, Sırp, Goraniler, Türkler, Boşnaklar ve Romanlar) temsilen altı beyaz yıldız, onun altında ise Kosova haritasından oluşmaktadır. Yani Gellner’in söylediği gibi bir kültürün içinden seçim yapmak yerine birleştirici bir tercih yapmaktadır. Bağımsızlığını yeni elde eden bu devlet milli marşlarında ve sembollerinde, Kosova’da birçok etnik köken yaşadığı için ayrıştırmacı olmayan politikalar geliştirmiştir. Örneğin, Kosova’nın Millî Marşı’nın sözleri bulunmamaktadır. (Oktay vd., 2016, s.53). Arnavutça yazılabilecek sözlerin, Sırp, rahatsız edeceği endişesiyle sözsüz milli marş benimsenmiştir. Kosova’da yaşayan birçok Arnavut ve Sırp, Millî Marşı göz ardı edip ulusal marşlarını söylemektedir. Ayrıca Kosova Anayasası’nın 5. Maddesinin 1. fıkrasında “*Kosova Cumhuriyeti resmî dilleri Arnavutça ve Sırpçadır.*” 2. fıkrasında ise “*Türkçe, Boşnakça ve Rumca belediyeler seviyesinde resmî statüye sahiptir veya yasaya uygun şekilde herhangi bir seviyede resmî kullanımda olacaktırlar.*” ibaresinin yer alması dil temsiliyeti açısından önem arz etmektedir. (Kosova Anayasası, 2008).

Etnik köken, din ve dil farklarını göz ardı eden, eşitlikçi, seküler ve çok kültürlü bir Kosova’nın inşasının ardından Kosova’da yaşayan bazı Sırp ve Arnavutları bu durum rahatsız etmekle birlikte önümüzdeki günlerde bu yeni devletin neler yapabileceği bir bilinmezdir. Zira diğer etnik kökenli halklar, milliyetçi duyguların etkisiyle devam eden kimlik oluşumuna direnebilirler ya da liderler popülist milliyetçi söylemlerini artırarak taraflarını çoğaltıp kimlik inşasını farklı bir boyuta da geçirebilirler.

3.4. Karadağ Cumhuriyeti

Balkan Yarımadası’nın güneyinde bulunan ülkenin doğusunda Sırbistan ve Kosova, kuzeyinde Bosna-Hersek; güneyinde ise Arnavutluk bulunmaktadır. Adriyatik Denizi’ne kıyısı olan ülkenin kuzey kısmında karasal iklim görülse de ülkenin genelinde Akdeniz iklimi hakimdir. Başkenti Podgoritsa olan ülkenin resmî dili Karadağca olmakla birlikte Boşnakça, Arnavutça, Sırpça ve Hırvatça da Karadağcadan sonraki resmi diller olarak kabul edilmiştir. Nüfusun %45’i Karadağlı, %28’i Sırp, %11’i Boşnak, %9’u Arnavut, %1’i Hırvat, %1’i Romen iken %5’i ise diğer etnisitelerdendir. (Gökdağ, 2012, s. 79).

Eski halkı Arnavutlardan oluşan Karadağ, geçmişte Osmanlı da olmak üzere birçok ülkenin parçası olarak varlığını sürdürmüştür. Yugoslavya’nın parçalanmasının ertesinde Yeni Yugoslavya’ya katılan ülke, 1992 yılında Sırbistan–Karadağ Federal Yugoslavya Federal Cumhuriyeti’ni kurduktan sonra 2002 yılında yapılan bir antlaşma ile “Sırbistan Karadağ Federal Cumhuriyeti” adını almıştır. Karadağ’ın bağımsızlık istekleri ile Sırbistan’ın denize kıyısının kesilmesi, Büyük Sırbistan projesinin bitmesi ve iki federe devletin uzun yıllar boyunca kurduğu kültürel ve ekonomik bağların zarar görmesi gibi nedenlerden dolayı Sırp milliyetçi liderler, Sırp Ortodoks liderler tarafından hoşnutsuzlukla karşılanmıştır. Ayrıca liderler, Kosova’nın bağımsızlık talebini arttırması fikrinden de endişe etmekteydi. Zira iki cumhuriyetli devletin içinde Voyvodina ve Kosova özerk bölgelerinden olan Kosova da bağımsızlığını gerçekleştirecektir. (İnsamer, 2007).

3 Ocak 2006’da parlamentoda %55’lik evet oyu neticesiyle Karadağ bağımsızlığını ilan etmiş, Sırbistan da bu bağımsızlığı tanımıştır. Karadağ küçük bir ülke olmasına karşın baskı ve zulüm gören yabancılardan sayı makul olmak şartıyla iltica kabul etmektedir. Ayrıca ülkedeki azınlıklara eğitimde ve sosyal alanda kendi dillerini konuşma özgürlüğü tanıyan ülke bir yandan da milli bilinç ve inşasını sürdürmektedir. Resmi dilini ilk olarak Karadağca olarak belirlenmesi, bayrağında yüzyıllardır kullanılan armanın bulunması ve Millî Marşı’nda halktan ülkelerine bağlılık ve dürüstlük istemesi, (İnanç vd., 2015, s.28). devletin Karadağ’ı gün

geçtikçe ulusal egemenlik, bireysel özgürlük ve benzeri konularda daha güçlü konuma getirme çabalarındandır. Bu çabaların bir diğer ayağı da NATO ve AB yakınlaşma politikasıdır.

3.5.Bulgaristan Cumhuriyeti

Balkan Yarımadasında kuzeyi Romanya, batısı Makedonya ve Sırbistan, güneyi Yunanistan, güneydoğusu Türkiye ile çevrili ılıman iklim kuşağında olan ülkenin Romanya ve Tuna Nehrine doğal sınırı vardır. Başkenti Sofya olan Bulgaristan'ın resmi dili Bulgarca olmakla birlikte diğer azınlıklara kendi dillerini öğrenme ve kullanma hakkı, devletin dilini öğrenmeyi zorunlu tutulmak kaydıyla verilmiştir. Ülkede Ulahlar, Ermeniler, Yunanlılar, Yahudiler, Türkler, Çingeneler ve Karakaçanlar azınlıkları oluştururken; Makedonlar, azınlık olarak kabul edilmemiş, Makedon ulusal kimliği de reddedilmiştir. (Gökdağ, 2012, s.76).

1789 Fransız İhtilali'nin ertesinde ortaya çıkan eşitlik, adalet, hürriyet gibi kavramların Osmanlı'da bulunan Hristiyan uyruğun kendisini etnisite temelinde konumlandırmasına yol açmıştır. Ulusal bilincin gelişmesiyle Bulgarlar da ulusal kimliklerini inşa etmeye başlamışlardır. Kuşkusuz bu süreçte Bulgar burjuvazisinin gelişmesinin önemli payı vardır.

Ortodoks - Rum inancı etrafında şekillenen Helen kimliği Balkan Hristiyanları arasında ortak kimlik olup Bulgarlar da kendilerini bu ortak kimlik etrafında konumlandırmışlardır. (Ortaylı, 2013, s.17). Hristiyanlığın kabulü, Bulgar dilinde kitapların yazılması, Bulgar tarihinin anlatıldığı kitabın yazımı ve basımı, Bulgar kilisesinin kurulması ve Bulgar eğitim kurumlarının kurulması ile Bulgar kimliği daha da şekillenmiştir. 1870'te Bulgar kilisesinin varlığının tanınması ile Bulgar ulusal kimlik inşası önemli bir hal almıştır. (Alpay, 2028, s. 103).

Bulgar basını da bu kimlik sürecinde etkin rol almıştır. Balgarski Orel (Bulgar Kartalı) adlı ilk gazete ile Ljuboslovie isimli dergi çıkartılmıştır. Bulgar diliyle ortaya konan gazete ve dergiler, yerini sonrasında Bulgarca dil kitapları ve eserlerine bırakmıştır. Bulgar ulusal kimliği inşasında Bulgarlar büyük güçlerin de desteğini almışlardır. (Alpay, 2028, s. 108). Milliyetçi bir perspektiften inşa edilen kimlik süreci daha sonra Pan – Slavist kimliği içerisinde Rusya'nın desteğini almıştır. Sürekli inşasına farklı boyutlar katan Bulgaristan'ın inşa sürecine, çiftçi partisinin ve Bulgar aydınların da etkisi büyüktür.

Osmanlı Devleti'nden ayrıldıktan sonra Bulgaristan, dil ve din açısından türdeş bir Bulgar kimliği hedeflemiş, İkinci Dünya Savaşı sonrası ülkede Komünist rejim kurulmuş, Bulgaristan kimliği Sosyalist kimliğe bürünmüştür. (Alpay, 2028, s. 123). Sosyalist rejimin çökmesi ertesinde de Bulgaristan'da Avrupalı kimlik inşa süreci başlamıştır.

Kuşkusuz Bulgaristan'ın Türklere baskı ve zulüm doğrultusunda uyguladığı asimilasyon ve göç politikaları da kimliğinin sağlam ve homojen olma isteğinden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda Balkan milliyetçiliği de Bulgar ulusunda Bulgar milliyetçiliği olarak zuhur etmiştir. Günümüzde daha ılımlı bir seyir izleyen ülke, 2007'de AB'ye üye olması kapsamında ulusunu güçlendirme çabasıdır.

3.6.Yunanistan Cumhuriyeti

Balkan Yarımadası'nın en güneyinde yer alan Yunanistan'ın doğusunda Ege Denizi ve Türkiye; kuzeyinde Arnavutluk, Makedonya ve Bulgaristan bulunmaktadır. Batısı İyon Denizi ile çevrili olan ülke, Türkiye'nin batı komşusu olup kara sınırı ise Meriç Nehri'dir. Ülke genelinde Akdeniz iklimi görülür. Yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağışlıdır. Başkenti Atina olan ülkenin resmî dili Yunanca olmakla birlikte Arnavutça, Türkçe, Makedonca, Bulgarca gibi dilleri konuşan etnik gruplar da bulunmaktadır. Zaten nüfusun %95'i Yunan, %5'lik kısmını ise Türk, Makedon, Arnavut, Bulgar etnikler oluşturmaktadır. (İnsamer, 2007). Nüfusun büyük

çoğunluğu Hristiyan olmakla birlikte ülke içinde Katolikler, Müslümanlar ve Protestanlar da bulunmaktadır. (Ovalı, 2014, s.21).

1814 yılında Osmanlı Devleti'nden bağımsızlığını kazanan ilk devlet olan Yunanistan'da, Yunan milliyetçileri ve tüccarları tarafından Filiki Eteria adlı gizli örgütün kurulmasıyla Eflak ve Boğdan'da, ardından Mora'da Yunan İsyancıları başlatılmıştır. Mora'da çok sayıda Müslüman'ın öldürülmesine karşılık Osmanlı kuvvetlerinin Sakız Adası'ndaki isyanı bastırırken Rumları esir aldığı ve öldürdüğü söylentisi Avrupa kamuoyunu ayaklandırmıştır. Daha sonra Rusya ve İngiltere 4 Nisan 1826'da San Petersburg Protokolü'nü; İngiltere, Fransa ve Rusya da 6 Temmuz 1827'de Londra Protokolü'nü imzalayarak Yunan Beyliği'nin kurulmasına karar vermiştir. (Çalış, 2012, s. 80).

Avrupalıların Yunanistan'ın bağımsızlığı olayına ilgi göstermesinin bir diğer nedeni de Antik Yunan medeniyetinin modern Avrupa'nın kültürel zeminini oluşturduğu savıydı. (Ovalı, 2014, s. 22). Elbette ki büyük güçlerin bu ilgisi sadece kültürel amaçlı değildir. Yunanistan'ın çıkar politikalarını da şekillendirecek olması bu ilgede önemli bir etkidir. Bu düşünceyle 1828 yılında Rus ordusu Edirne'ye kadar ilerleyerek şehri ele geçirmiş, 14 Eylül 1829 tarihinde ise Osmanlı İmparatorluğu ve Rus İmparatorluğu arasında Edirne'de antlaşma imzalanmıştır. Osmanlı Devleti, Mora Yarımadası'nda Attika'dan Teselya'ya kadar uzanan Atina dahil bir Yunan Devleti'nin kurulmasına izin vermek zorunda kalmıştır. Antik Yunanistan'a dayandırılan devlete "Hellas" adı verilmiştir.

18. yüzyılın ortalarında gelişmeye başlayan Yunan ulus inşa sürecinde Yunanlara ait edebiyat, dil ve simgelere sahip çıkılmasının ardından Antik Yunan değerlerine bağlı kalınmıştır. (Koyuncu, 2018, s. 386). Bu değerlere bağlı kalış sadece dil alanında değil tarih alanında da kendini göstermiştir. Ulusal bilincin gelişmesi ve halkın geçmişle gelecek arasında köprü kurması adına "Kadim Yunan Tarihi" (Koyuncu, 2018, s. 189). söylemi ile hazır bir ulusal kimlik sağlanmıştır. Ulus inşasında bir diğer önemli öge olan eğitim kullanılarak da 1837 yılında Atina Üniversitesi kurulmuştur. Sadece üniversitelerde değil ilkokullarda da antik Helen tarihi, Helence, Ortodoksluk gibi kimlikler bireylere aşılanmıştır. (Koyuncu, 2018, s. 192-193).

"Ulus-inşa aşaması dinamik bir süreçtir. Yaşanan felaketlerde, savaşlarda, toprak kazanımı ya da kayıplarında, ülke içindeki istikrarsızlıklarda, ekonomik buhranlarda, dış politikadaki çalkantılarda sürekli olarak kendini ortaya koyar, vurgular ve tekrarlar; ancak bir ulusun inşa süreci temel boyutta, belli bir zaman diliminde tamamlanmalıdır ki ilerleyen yıllarda güçlü bir ulus-devlet temelinde devam edilebilsin. Yani ulusu tanımlayan temel öğelerin inşa sürecini tamamlanması ancak yukarıda belirtilen gelişmeler yaşandığında çeşitli araçlarla (eğitim yoluyla, basın desteğiyle, devlet mekanizmalarının açıklamalarıyla vb.) ulus-inşasının kendini tekrarlaması/vurgulaması gerekir. Bu çerçeveden bakıldığında Yunan ulus-inşa süreci de temel parametrelerini 1920'lere kadar oluşturmuştur; yani kesintisiz bir tarih bilinci, buna dayalı etnik köken, ortak ve güçlü bir din ve dil birliği ve öteki üzerine kurulu/bir arada tutucu bir dış algılama (öteki tehdit algılaması), ayrıca süreci sürekli dinamik tutacak Megali İdea." (Koyuncu, 2018, s. 196-197).

Megali İdea, Yunan ulus inşa sürecinde ulus ile devlet arasında bağlantı oluşturmuş ve ulus devlet oluşumunu sağlamlaştırmıştır. Ayrıca Yunanistan'da yaşamayan Yunanlılar için ulusal bilinci empoze etmiştir. (Aydın, 2008, s. 48). Bu ulusal bilinci uyandırma, Yunan tarihinde her dönem yaşanmıştır.

Sonuç itibarıyla Yunan ulusunun inşasında ulusal bilinci sürdürmek adına ortak dil, din, tarih ve etnik kökene vurgu yapılması, biz ve öteki kavramının da Yunanistan'da daha fazla hissedilmesine yol açmış, azınlıklara yönelik ayrılıkçı uygulama ve politikaların gelişmesine neden olmuştur. (İsmail, 2012, s.192-193).

3.7.Kuzey Makedonya Cumhuriyeti

Balkan yarımadasının ortasında bulunan Makedonya; Bulgaristan, Sırbistan, Arnavutluk, Yunanistan ve Kosova arasındadır. Ülke, dağlık ve ormanlık bir coğrafyaya sahiptir. Kuzey Makedonya’da yazlar ılıman ve kuru; kış ayları ise soğuk, rüzgârlı ve kar yağışlı geçer. Başkenti Üsküp olan ülkenin resmî dili Makedonca olmakla birlikte Arnavutça devletin ikinci resmî dilidir. (Milliyet, 2019).

1999 yılında Kosova Savaşı’nda yarım milyon Arnavut’un Makedonya’ya göç etmesi, Makedonya’nın nüfus yapısını etkilemiştir. Nüfusun %64,2’si Makedon, %25,2’si Arnavut, %1,8’i Sırp, %2,7’si Roman, %3,9’u Türk iken %2,2’ sini diğer etnikler oluşturmuştur. Ülkede yaşayan insanların %64,71’i Ortodoks, %33,3’ü Müslüman, %2’si ise diğer dini inançlara sahiptir. (İnsamer, 2017). Ayrıca 2011 yılında ise Arnavut ayrılıkçı gruplar ve Makedonya arasında çatışmalar yaşanması ile ülke, bölünme tehlikesi yaşasa da uluslararası toplum bu duruma müdahale etmiştir. Arnavut temsilcileri ve Kuzey Makedonya Hükümeti tarafından Ohri’de imzalanan Ohri Çerçeve Antlaşması ile Makedonya’daki etnik çatışmalar sona ermiştir. Bu antlaşmanın tüm azınlıklar için geçerli olması gerekirken sadece Makedonya’da yaşayan Arnavutların siyasi ve sosyal haklarını düzenlemiş olması da bu antlaşmanın sorunlu yanıdır.

Makedonya’yı; Osmanlı Devleti, Balkan Savaşları’na kadar egemenliği altında tutmuştur. Balkan Savaşları ertesinde ise Makedonya toprakları; Sırp, Bulgar ve Yunanlar arasında Vardar, Pirin ve Ege Makedonyası olarak paylaştırılmıştır. Kuzey Makedonya, Vardar Makedonyası üzerinde Tito tarafından 1944’te Makedonya Demokratik Federe Devleti olarak kurulmuş, 1965’te Demokratik Yugoslavya Federasyonu içerisinde Makedonya Cumhuriyeti olarak varlığını ilân etmiştir. Devletin adı 1946 senesinde ‘‘Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti’’ 1963’te ise ‘‘Sosyalist Federal Yugoslavya Cumhuriyeti Devleti’’ olmuştur. 8 Eylül 1991 yılında ise referandumla bağımsızlık kararı alıp Yugoslavya’dan ayrılmıştır.

Makedon Kimliği, Josip Broz Tito’nun, Yunan ve Bulgar siyasî savını asılsız bırakmak amacıyla uyguladığı ulus inşa sürecinin çıktısıdır. Bu nedenle Tito, Sırp ve Bulgar kiliselerinden ayrı Makedon Kilisesi kurulmasını sağlamıştır. Aynı zamanda Makedonca da ayrı bir dil haline getirilmiş, dil alanında çalışmalar yürütülmüştür. Prin Makedonyası’nda yaşayan insanlar, Bulgar ulusçuluğunun sınırları içinde eritilirken Ege Makedonyası’nda Helenleştirme politikaları uygulanmaktadır. 1936-1941 yılları arasında İoannis Metaksas döneminde başlayan politikalarla Slav dilinin kullanımı ve Slavca eğitim yasaklanmıştır. (Oruç, 2017, s.212-213).

Makedon ulusçularına göre tarihsel gerçekliği olan Makedon kimliği, Yugoslavya döneminde Bulgar, Yunan ya da Sırp kimliklerini inkâr etmişlerdir. Yunanistan ise Makedonya Cumhuriyeti’nin bayrağının üzerindeki 16 ışınlı sarı ‘‘Vergina Güneşi’’ne karşı çıkmış, bunun Yunanistan’ın ulusal sembollerinden biri olduğunu, tarihlerini ve kahramanlarını gasp ettiklerini ileri sürmüştür. Makedonlar, bu iddiaya karşı gelip güneş motifinin antik çağdan bu yana kullanıldığını belirtmiştir.1995 yılında ise Makedonya Hükümeti, Yunanistan ile uzlaşıp ülke, bayrağının güneşini farklılaştırarak ayrıca ok sayısını sekize indirerek bayrağını değiştirmiştir. (Kut, 2005, s.130-131). Bayrak değişiminden rahatsız olan aşırı milliyetçiler ise Cumhurbaşkanı Kiro Gligorov’a suikast düzenlemişlerdir. Makedonya’nın Yunanistan ile bayrak sorununun yanı sıra isim sorunu da bulunmaktadır. Yunanistan, kuzey komşusunun ‘‘Makedonya’’ kelimesini, devletin adında kullanamayacağını söyleyip ülkenin bu isimle tanınmasını engellemeye çalışmıştır. Yunanistan, kullanılan Makedonya isminin tüm coğrafi Makedonya’yı kast ettiğini ve Yunanistan’ın toprak bütünlüğünü riske soktuğunu iddia etmektedir. (Kut, 2005, s.132). Bu isim sorunu, uluslararası kuruluşların da etkisiyle ülkenin isminin ‘‘Kuzey Makedonya’’ olarak değiştirilmesine neden olmuştur. Yunanistan,

Makedonya'ya koyduğu NATO ve AB üyeliğini engelleyici vetolarını geri çekeceğini belirtmiştir. (Ntv, 2019).

Makedonya'nın bir diğer sorunu ise Yunanistan'daki azınlık sorunudur. Yunanistan, Kuzey Yunanistan'da yaşayan 200 bini aşkın Makedon'u ve Makedon dilini yok saymaktadır. Üstelik Yunanistan bu durumdan şikâyet eden taraf olup Makedonya Anayasası'nın ilgili maddelerinin değiştirilmesini bile sağlamıştır. Daha sonra geçici uzlaşma gibi Makedonları koruyucu girişimler yapılsa da hâlihazırda Yunanistan'daki Makedon azınlığın uğradığı insan hakları ihlallerini bertaraf edici bir gelişme bulunmamaktadır. Aslında bu sorunların temelinde Yunanistan ile Makedonya arasında olan tarih sorunu yatmaktadır. Yunanistan'a göre Makedonya kendi tarihini çalıp Helenizm kültürünü sahiplenmiştir.

Ulus inşasında Yugoslavya, Makedonya'yı ayrı bir ulus statüsünde görmüştür. Tito, Yunanistan ve Bulgaristan'da yaşayan Makedon Slav nüfusun olduğu bölgelere Makedon kimliği üzerinden tahakküm oluşturma amacındaydı. 1974 Yugoslav Anayasası '*Makedonya Cumhuriyeti, Makedonlar, Arnavutlar ve Türklerden oluşmaktadır.*' derken; 1989 yılında anayasa değişikliği ile "*Makedonya, Makedon Ulusunun Ulus Devleti*" olarak değiştirilmiştir. 1991 Makedonya Anayasası'nın 49. maddesinde ise "*Makedonya Cumhuriyeti, komşu ülkelerde yaşayan Makedon milletine mensup kişilerin ve Makedon sürgünlerin statü ve haklarını korur, kültürel gelişimlerini destekler, onlarla ilişkileri teşvik eder.*" hükmü, Kuzey Makedonya'nın kendi vatandaşlarının haklarını koruma ve gelişimlerini destekleme eğiliminde olduğunun göstergesidir. Yunanistan ise bu hükmün varlığıyla Makedonya ile sorunlarını daha da arttırmış olsa da Bill Clinton yönetimi sırasında ABD'nin müdahalesiyle Yunanistan Makedonya'yı bağımsız bir devlet olarak tanımıştır. (Gökdağ, 2012, s.91).

Makedonya, kimliğini inşa ederken Sırp, Bulgar ve Yunan kimlikleri ile mücadele içinde olmuştur. Sırlar, Makedonların ulusal kimliklerine ve cumhuriyetlerine Tito sayesinde kavuşmuş olduklarını, aslında onların Güney Slavlar ve Sırlar olduğunu söylerken; Yunanistan Makedonlar için Slavca konuşan Grekler, Bulgaristan ise "Bunlar, Bulgar kökenlidir." söylemlerine devam etmektedir. Makedonya'daki kimi Türkler, Makedonları Bulgar; kimi Türkler ise Sırp olarak görmektedir. (Kut, 2005, s.41).

3.8.Bosna Hersek Federasyonu

Balkan Yarımadası'nda yer alan Bosna Hersek; doğuda Sırbistan, güneydoğuda Karadağ, kuzey ve batı yönlerinde ise Hırvatistan ile komşudur. Başkenti Saraybosna olan ülkede karasal iklim, güneybatı kesiminde ise Akdeniz iklimi hakimdir. Adriyatik Denizi'ne sahil şeridi olan ülkenin %82'lik kısmını Bosna, %12'lik kısmını ise Hersek oluşturmaktadır. Bosna Hersek Federasyonu ülkenin %51.48'ini, Sırp Cumhuriyeti ise %48.52'sini kapsamaktadır. İkili etnisiteden oluşan ülkenin aynı zamanda iki yasama organı ve hükümeti de bulunmaktadır. Bunlardan farklı olarak Brcko Bölgesi de merkezi hükümet kontrolünde özerk bir bölgedir. 1992 yılında Yugoslavya'dan bağımsızlığını kazanan Bosna Hersek, 14 Aralık 1995 tarihinde imzalanan Dayton Antlaşması ile kurulmuştur. "*Dayton Antlaşması; düşmanlıkların sona ermesi, çatışmaya taraf olan orduların ayrılması ve uluslararası toplum ve BiH (Bosna Hersek) halkına barışma, mültecilerin geri dönüşü ve yeniden imar sürecini başlatabilecekleri güvenli bir ortamın yaratılması şartını getiriyordu.*" (Kenar, 2007, s. 191). Dayton Antlaşması'na Bosna Hersek'te yaşayan etnik grupların direnç göstermemesindeki en büyük etkenlerden biri de savaşlardan ve kayıplardan yorulmuş olmalarıdır.

Bosna Hersek nüfusunun %50.11'i Boşnak, %30.78'i Sırp, %15.43'ü Hırvat iken %3.62'si ise diğer etnik kökenlere sahiptir. (İnsamer, 2007). Günümüzde de Bosna Hersek'te Sırlar Slav kimliklerini, Boşnaklar Müslüman kimliklerini ön plâna çıkarırken Hırvatlar ise Katolik German ve Katolik Latin kültürüne yakındırlar. Yugoslavya'nın dağılmasıyla da dil Sırp-

Hırvatça; Sırpça, Hırvatça ve Boşnakça diye ayrılmaktadır. Hırvatistan Hırvatçayı, Bosna Hersek Boşnakça, Sırpça ve Hırvatçayı, Sırbistan ise Sırpçayı resmi dil olarak kabul etmiştir. Dilin en çok kullanıldığı yerlerden ikisi kuşkusuz eğitim ve basındır. Bosna Hersek'te eğitim ve basın da bu anlamda bölünmüş olduğunu görmekteyiz. Zira eğitim ve basın dili de bu ayrılıktan nasibini almıştır. Daha sonra 1996 Anayasası dil farklılıklarına yasallık katmış, üç dil ve iki alfabe (Latin ve Kiril) bu yasayla varlığını korumuştur. (Gökdağ, 2007, s. 205-206).

Bosna Hersek'te yaşayan üç büyük etnik grubun farklı kimlik algıları olduğunu söylemek mümkündür. Bu duruma örnek olarak 4 Ağustos tarihi verilebilir. Ilidza Belediyesi 4 Ağustos 2011'deki anma töreninde, 1992 tarihindeki savaşı “Bosna Hersek'in ve Saraybosna'nın savunması, korunması” olarak anmış ve Stolac'ta bulunan hastane girişine “Hırvat Savunma Kurulu (HVO)” Boşnakları bu hastanede hapsedmiş ve işkence etmiştir.” yazılı tabela astırmıştır. Hırvat halk da bu tabelaya tepki verip tabelayı indirmiştir. Anayasa'da yazan ulusal bayramlar da birlikte kutlanmamaktadır. 1 Mart 1922'de Yugoslavya'dan ayrılan Bosna Hersek, bağımsızlık günü olarak 25 Kasım'ı Cumhuriyet Bayramı olarak kutlarken; Sırbistan, bu günü yok sayarak 9 Ocak tarihini Cumhuriyet Günü olarak görmekteydi. Üstelik aynı durum, takdir ettikleri tarihçiler için de geçerliydi. Bosna ve Boşnaklar için Ban Kulin, Fatih Sultan Mehmet önemli iken; Bosnalı Sırlar içinse İkinci Dünya Savaşı'ndaki Partizanlar önemlidir. Ayrıca savaş sonrası “Srebrenica”nın Boşnaklar için, “Bleiburg”ın Bosnalı Hırvatlar, “Jasenovac”ın ise Bosnalı Sırlar için önemli olması ve üç kimliğin birbirini suçlaması farklı yerler üzerinde hassas olduklarının bir diğer örneğidir (Kütük, s.9).

Netice itibariyle Bosna Hersek'te her etnik grup sosyal inşacılık kuramının önemli argümanlarından olan çıkar çerçevesinde kendi kimliklerini oluşturmaktadırlar. Bunu kendi okullarıyla, gazeteleriyle bazen de sıradan bir etkinlikte kendi kimliklerini dillerine, dinlerine ya da herhangi bir özelliklerine dayandırarak yapmaktadırlar. Yukarıda da belirtildiği üzere her etnik grubun ‘milli kavramı’ oldukça farklı olup kimlik oluşumu bağlamında da kendilerini farklı konumlandırmaları bundan kaynaklanmaktadır.

3.9.Hırvatistan Cumhuriyeti

Balkan Yarımadası'nın kuzeybatısında yer alan Hırvatistan; kuzeyde Slovenya, kuzeydoğuda Macaristan, doğuda Sırbistan, güneydoğuda Bosna Hersek, güneyde ise Karadağ ile komşudur. Bununla birlikte batısında Adriyatik Denizi'ne kıyısı olan İtalya ile de sınırı bulunmaktadır. Ülkenin kıyı kesimlerinde Akdeniz, iç kesimlerinde ise karasal iklim görülmektedir. Başkenti Zagreb olan ülkenin resmi dili Hırvatça olmakla birlikte diğer dilleri konuşan etnik gruplar da bulunmaktadır. Zira nüfusun %91'i Hırvat, %4'ü Sırp, %1'i Boşnak, %4'ü ise diğer etnik kökenlere sahiptir. (İnsamer,2007). Ayrıca nüfusun büyük çoğunluğu Hristiyan olmakla birlikte az da olsa diğer inanışlara sahip insanlar da bulunmaktadır.

7. yüzyılda tüm Güney Slavların Balkanlara yerleştiği gibi Hırvatlar da Balkanlar'a yerleşmiştir. Avarların, Romalıların egemenliği altında da yaşayan Hırvatlar, 10. yüzyılda Krallık olarak Tomislav tarafından kurulmuştur. 11. yüzyılda Macar Kralı 1. Laszlo'nun eline geçen topraklar ise 1526 yılında Macarlar Krallığı'nın Mohaç Savaşı'nda Osmanlı'ya geçmesi ile Hırvat topraklarının büyük bir kısmı Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. 17. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı'nın zayıflamaya yüz tutması nedeniyle İkinci Viyana Kuşatmasının başarısız olması akabinde ise Avusturyalıların Hırvat topraklarını ele geçirmesi ile sonuçlanmıştır. Zaten 20. yüzyıla kadar da Hırvatların büyük çoğunluğu Avusturya- Macaristan hâkimiyetinde kaldılar.

Sırların ve Yunanların milli hareketlerinden etkilenen Hırvatistan, Pan- Slav ve İlliryanizm milliyetçiliği arasında gidip gelmekteydi. Bütün Güney Slavların birliğine dayanan İlliryanizm ile Yugoslav yanlısı Pan-Slav ideolojisi arasındaki uçurum, Hırvat milliyetçilerinin farklı

fikirlerde olmasından kaynaklanmaktadır. Psikopos Yosip Storsmayer, İlliryanizm ışığında Sırp ve Hırvatlar'ın birleşmesini savunurken; Ante Starçević ve Eugen Kvaternik adlı aktivistler Hırvatistan, Dalmaçya, Bosna Hersek ve Slovenya'dan oluşan bir Hırvat devleti kurmayı planlamaktaydılar. 1870'lerin başında Ban İvan Mazuranić'in Zagreb Üniversitesi'ni kurup Hırvat kültür kurumlarının oluşmasını sağlayarak bu milliyetçiliğe aydın bir görüş eklemiştir. Sırlar Belgrad gazetesinde *"Hırvatların kendi dilleri, kendi kolektif gelenekleri ve en önemlisi birbirlerine ait oldukları bilinçleri yoktur ki, bunlar olmadan bir halk belirli bir milletten olduğunu iddia edemez."* yazısını oluşturup Sırp ve Hırvat tartışmalarının artmasına neden olmuştur. Bu sürtüşmeler 1.Dünya Savaşı'nın da ortaya çıkmasında faktör özelliği barındırmaktadır. Savaş sonrası Avusturya- Macaristan parçalanıp 1918'de Hırvatlar; Sırp-Hırvat- Sloven Devletini, 1929 yılında ise Yugoslavya Krallığı'nı kurmuşlardır. Nazi Almanyasının, Yugoslav topraklarını 2. Dünya savaşı zamanı işgal etmesi ile de Bağımsız Hırvatistan Devleti kurulmuştur. Naziler, Hırvatistan'a Bosna Hersek'i de bağlayarak Ustaşların lideri Ante Paveliç yönetiminde faşist bir rejim kurmuştur. Kurulan bu faşist rejim; Yahudi, Çingene, eşcinsel ve Ustaşların rakiplerini öldürmüştür. Ayrıca Paviliç, iki milyon Sırp'ın üçte birini sürmeyi, üçte birini Katolik yaparak asimile etmeyi üçte birini ise de öldürmeyi planlamıştır. 1944 senesinde de Yugoslav Komünist Partisi'nin üyesi Partizanlar, Sovyet Birliği ile hareket ederek Belgrad'ı ele geçirip yönetime el koymuştur. Yosip Broz Tito başkanlığında kurulan ve Federeral Cumhuriyeti adını alan devlet, çeşitli dinleri ve etnik grupları içinde barındırmıştır. 1991 yılında ise bu fedarallikten kopmak isteyen Hırvatistan, referandum yaparak Yugoslavya'dan ayrıldığını ilan etmiştir. (Sipahioğlu, 2010,s.144-147).

Hırvatistan Cumhuriyeti'nin büyük bir çoğunluğu Hristiyan olmakla birlikte ülkenin resmi bir dini yoktur. Tüm dinlerin hukuk önünde eşit olduğu Hırvatistan'da ulus inşası dil kimliği üzerinden yürütülmektedir. Hırvat kimliğinin oluşmasında yukarıda bahsedilen İlliryanizm, Güney Slav birliği (Yugoslavizm) ve Ante Starçević'in Büyük Hırvatistan düşüncesinin etkileri bulunmaktadır. İllirist düşüncenin temellerini de atan Ljudevit Gaj, Hırvat isminin yerine diğer bölgesel kimliklerini kapsayacak "İlir" kelimesini kullanmıştır. Dil çalışmalarının basılıp dağılmasını sağlayan cemiyet ve eserler de üretip, Hırvat kimliğinden ziyade İlir kimliğini vurgulamaktaydı. Aynı zamanda standart bir dil oluşturarak bölgesel kimlikleri, İlir kimliği altında toplama gayesinde olan hareket ile Hırvatçanın yeniden hak ettiği konumuna yükseltilmeye çalışıldığı işlenmektedir.

1990'da Hırvatça resmi dil ilan edilip Sırpça resmi dil statüsünden çıkarılmıştır. Dilde Saflaşma Programı dahilinde Hırvat dilinden Sırpça kelimeler atılarak saf bir dil elde edilmeye çalışılmıştır. Başlarda yabancı kelimeleri kullananların cezalandırılması öngörülmüş fakat kamuoyu ve siyasilerin kabul etmemesi üzerine reddedilmiştir. 1993'te çıkarılan yasa, ülkedeki tüm kurum ve kuruluşların ve tüm siyasi partilerin Hırvatça isim kullanması zorunlu hale getirilmiştir. Hatta yabancı bankalarda en az bir yönetim kurulu üyesinin Hırvatça konuşması ve belgelerin Hırvatça yazılması öngörülmüştür. Bu yasa ve düzenlenmeler Hırvat kimliğini güçlendirirken azınlıkları geri plana atmaktaydı. Bu bağlamda 1997'de AB Bölgesel ve Azınlık Dilleri Şartı antlaşması imzalanmış ve anayasadaki ulusal azınlık sayısı artırılmıştır. Ayrıca 2000 yılında azınlık dillerinin kullanımı ve azınlık dillerinin okutulduğu eğitim kurumlarının açılmasına dair kanun çıkarılmıştır. 2013 yılında AB'ye üye olan Hırvatistan, AB Uyum Süreci dahilinde milliyetçilik dahil olma üzere birçok alanda dönüşüm yaşamıştır. Ülkenin anayasasında Hırvat halkı, devleti ve azınlıkları; devletin sınırları içinde yaşayacaktır maddesi yer almakla (Gökdağ, 2012, s.89). birlikte dil politikalarını AB'ye uyarlayan ülkede Sırlara kendi dilinde eğitime izin verildiği ayrıca azınlıkların televizyon ve radyo programlarında kendi yayınlarını yapmada artışa gittiği gözlemlenmektedir.

Ayrıca Hırvatistan'daki resmi kurumlar da Hırvatçanın milli kimlik rolünü güçlendirip Hırvatçanın Sırpçadan farklı olduğundan ve dil gelişim tarihinden, kitaplarda övgü ile bahsetmiştir. Hırvatça sözlük ve kitaplar çıkartılmıştır. Milli kimliklerin oluşumunda dilin etkisi yadsınamaz ve bu anlamda dil, Hırvat ulusunun inşasında önemli bir unsurdur.

3.10. Romanya Cumhuriyeti

Balkan Yarımadası'nın kuzeyinde bulunan ülkenin kuzeyinde Ukrayna, kuzeybatısında Macaristan, kuzeydoğusunda Moldova, güneyinde Bulgaristan bulunurken güneybatıda ise Sırbistan ile komşu olup doğuda da Karadeniz'e kıyısı bulunmaktadır. Yazların sıcak ve kurak geçtiği ülkede, kışlar ise karlı ve sert geçmektedir. Başkenti Bükreş olan ülkede resmi dil Romence olup azınlıklara ise kendi dillerini öğrenme ve eğitim dili olarak kullanabileceğinin güvencesini verilmiştir. Ülkede Ermeniler, Gagavuzlar, Yahudiler, Makedonlar, Slovenler, İtalyanlar, Ukraynalılar, Çingeneler, Ruslar, Macarlar, Almanlar, Türkler, Yahudiler ve Kırım Tatarları da bulunmaktadır. (Gökdağ, 2012, s.73). Ülkenin resmi bir dininin olmayışı ülkede yaşayan bu halkların özgürlük alanını genişletmiştir.

1877 – 1878 Osmanlı Rus Savaşı ertesinde bağımsızlığını kazanıp Osmanlı'dan ayrılan ülkenin tarihinde Romen milliyetçiliği büyük öneme sahiptir. Bağımsızlık öncesi Romanya; Rusya, Fransa ve Avusturya'dan bağımsızlık için destek istemiş daha sonra Paris'te Devrimci Roman Derneğini oluşturmuştur. Romen milliyetçiliği bağlamında da 1863'te Roma alfabesi yazmış ve Latin kökenli olduğu vurgulanmıştır. (Sürgevil vd. 2012a, s. 44-45).

Romen anayasasının 7. Maddesi “*Devlet yurtdışında yaşayan [etnik] Rumenlerle bağların güçlendirilmesini destekler ve vatandaşı oldukları devletin mevzuatına uygun olarak onların etnik, kültürel, dilsel ve dini kimliğinin korunması, geliştirilmesi ve ifade edilmesi doğrultusunda hareket eder.*” (Aydın, 2012, s.22). sözleriyle yurt dışındaki Romen haklarını da gözetmektedir. Kendi sınırlarındaki ulusal azınlığa da haklar tanıyan Romen Hükümeti'nin bu politikasına örnek olarak; ülkenin anayasasında, azınlıkların mahkeme önünde savunmalarını kendi dilleriyle yapma hakkı tanınması fakat bu hakkı kişiye ek masraflar çıkarmama şartına bağlamış olması verilebilir.

Kısaca özetlemek gerekirse geçmişteki Romen Milliyetçiliği ve Macarlar ile yaşanan sorunlar Romen ulusunun başlıca aktörleri olsa da günümüzde Romanya, ılımlı bir politika izlemektedir. Kuşkusuz bu durumda Romanya'nın AB uyum sürecinin yadsınamaz payı vardır.

3.11. Slovenya Cumhuriyeti

Orta Avrupa'nın güneyinde yer alan Slovenya Cumhuriyeti'nin batısında İtalya, güneybatısında Adriyatik Denizi, güney ve doğusunda Hırvatistan, kuzeydoğusunda Macaristan ve kuzeyinde Avusturya bulunmaktadır. Sert karasal iklimin hakim olduğu ülkede, yazlar sıcak geçerken; kış ayları soğuktur. Kıyı bölgelerinde ise iklim iç kesimlere oranla daha yumuşaktır. Başkenti Ljubljana olan ülkenin dini Katolik, resmi dili ise Slovencedir. Slovenya'da İtalyan ve Macarların bulunduğu bölgelerde ise İtalyanca ve Macarca resmi dildir. Ülkenin %83.06'sı Sloven, %1.98'i Sırp, %1.81'i Hırvat, %1.10'u Boşnak, %0.2'si Macar, %0.11'i ise İtalyan'dır. (T.C Dışişleri Bakanlığı, 2011). Macar ve İtalyanların azlığına rağmen resmi dilin yanı sıra örgüt kurma, kendi ulusal sembollerini kullanma, kendi dillerinde eğitim verme gibi haklara sahip olmasının nedeni, bu halkların Slovenya'da yüzyıllardır yaşayan kadim halklar olmasından kaynaklanmaktadır.

Slovenler, ilk defa Habsburg İmparatorluğu döneminde bağımsızlığına kavuşmak istese de sürekli emperyalist güçler tarafından yok edilme korkusu yaşamıştır. 1941 yılında Naziler Balkanları ezerken, Almanlar Kuzey Slovenya'yı, Macarlar Voyvodina'yı ve İtalyanlar ise Slovenya'nın geri kalan kısmını işgal etmişlerdir. Daha sonra Nazi Almanyasının çökmesi ile

1945'te Broz Tito'nun başbakan seçilmesi ile Yugoslavlar birleşmiştir. 1990 yılında ise Avrupa ve Rusya'nın politikalarından yararlanan Slovenya, Almanya'nın da desteğiyle ülke egemenliğini ilan etmiştir. 25 Haziran 1991'de Slovenya Parlamentosu tarafından onaylanan karar ile bağımsızlık kutlamaları başlamıştır. Yugoslavya bu duruma tepki verip savaş uçakları ile saldırıya geçmiştir ve On Gün Savaşı'nı başlatmıştır. Avrupa Ekonomik Topluluğu, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'ne silah ve ekonomik ambargo koyup aynı zamanda Federal Yugoslavya Cumhuriyeti temsilcileri ile Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlığını garantileyen deklarasyonu imzalamıştır. Kuşkusuz bunda Slovenya'yı destekleyen Avusturya ve Almanya'nın payı büyüktür. Zira Yugoslavya ordusu 18 Temmuz 1991'de Slovenya'yı özgür bırakmıştır. (Sürgevil vd. 2012b, s. 306-307).

Aydınlanma düşüncesi elbette ki diğer Balkan halklarını etkilediği gibi Sloven aydınlar arasında kültür, dil ve tarih çalışmalarına ilgiyi doğurmuştur. Aydın kesimden Anton Toma Linhart Sloven tarihi ile ilgili çalışmalar yaparken; Marko Pohlin, "Kranjsk Gramatika" adlı yapıtı ile Sloven Edebiyatı dilinin gelişimine yardımcı olmuştur. Ayrıca Linhart, çalışmalarında Slovenleri farklı bölgelerde yaşasalar da tek bir ulus olarak tanımlamış, Slovenya kavramını geliştirmiştir. Sadece dilin gelişimine değil aynı zamanda yazdığı tiyatrolar ile Sloven edebiyatının gelişmesine de katkı sağlamıştır. Bu oyunlar anti feodal içerikli olmaları nedeniyle de 1848 Devrimleri dönemine kadar da yasaklı olarak kalmıştır. Aynı dönem şair Valentin Vodnik ise daha sonra abone sayısı yetersiz olduğu için kapansa da Lublanske Novice (Ljubljana Haberleri) adlı gazeteyi çıkarmıştır.

1809-1813 yıllarında da Mareşal Auguste de Marmont Fransa adına İliya Bölgesi'nin valiliğini yaptığı dönemde kendi ulusal dillerinde eğitim hakkı tanımıştır. Fransızların yerel dilleri desteklemesi, dil temelli milliyetçiliği artırmış olup Slovenler arasında dil üzerine çalışmalar gün geçtikçe artmıştır. Özellikle Alman yazar Johann Gottfried Herder'in "Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschenheit" adlı eserinde Slavlardan, çalışkan ve barışsever gibi sözlerle bahsetmesi Slav aydınlarını etkilemiş ve aydınlar Slav çalışmalarına daha çok yoğunlaşmışlardır. Bu çalışmalar bazen farklı tezlere karşıt gelişen tezlerdi. Örneğin; Jerner Kopitar Hırvatçayı ayrı bir dil olarak kabul etmeyip Kaykavca konuşan Hırvatların Sloven olduğunu söylemiş aynı zamanda Güney Slavların konuştuğu dili Slovence, Sırpça ve Bulgarca olarak üçe ayırmıştır. Ljudevit Gaj ise İllirizm hareketi ile Hırvatçanın üç lehçede (Kaykavca, Stokovca, Cakavca) kullanılmasındansa dilde birliği sağlamak adına ortak bir lehçede Stokovca'da birleşmesini önermiştir. Ljudevit Gaj ile Jerner Kopitar'ın farklı tezleri aralarında tartışma çıkmasına neden olmuştur. Bir diğer Sloven edebiyat dili yaratıcılarından France Prešeren ve Matija Cop, çoğunlukla köylülerin konuştuğu Slovenceyi, Almanca ile yarışır hale getirmek ve şehirlerde Almanca konuşan nüfusu Slovence konuşmaya teşvik etmeyi amaçlamaktadır. O dönem din adamları din dışı basım yapılmasını istemedikleri için France Prešeren ve Matija Cop'a karşı çıksalar da onlar Sloven dilinin birliğini sağlamışlardır. (Demir, 2017, s. 305).

1991'de Yugoslavya'dan ayrılıp bağımsızlığına kavuştuktan sonra da milli hareketini devam ettiren ülke, azınlıklara da geniş haklar tanımıştır. Azınlıklar ve dillerinin adlarını anayasalarında belirten tek ülke olma özelliğine sahip Slovenya, AB'ye girdikten sonra yüzünü Avrupa'ya daha da çok dönmüştür.

4. SONUÇ

Balkan coğrafyası geçmişten günümüze stratejik bir sahadır. Bu nedenle de sürekli paylaşılabilen topraklar olarak anılmıştır. Bu durumun baş sebebi bölgenin jeopolitik ve jeostratejik konumudur. Bu önem arz eden konumu dolayısıyla birçok kavim, imparatorluk ve devlet bölgeye hâkim olmaya çalışmış, türlü istila ve çatışma meydana getirmiştir. Çatışma ve

istila hedefi ile gelenler; kültür, din, dil gibi unsurları bazen törpülemiş bazen de kendi unsurlarını coğrafyaya katmışlardır. Netice itibarıyla bu durum bölgede birçok din, dil ve kültür varlığının bulunmasına yol açmıştır.

Ayrıca bu bölgede yaşayan halklar her daim kendi uluslarını ve devletlerini inşa etme eğilimindedir. Bu nedenle her ulusun geçmişten aldığı miras ile kaderlerini tayin ettikleri görülür. Zamana, koşula, devlet ve devlet dışı aktörlere göre politikasını oluşturan bu uluslar; inşa sürecinde kimlik yapılanmalarını da dil, din, milliyetçilik gibi unsurlardan bir ya da birkaçını merkez alarak oluşturmuşlardır. Geçmişte daha çok din ve dil temelli olan bu inşa, günümüzde değişen uluslararası sistemde daha ılımlı bir hal almıştır. Son yıllarda da AB ve uluslararası aktörlerin bölgeye yönelik yeni stratejik dinamikler geliştirmesi ile siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerde kazanımlar elde etmek istemesi Balkan coğrafyasının dönüşüm yaşamasına neden olmuştur. Şüphesiz bu dönüşüm ivme kazanacak ve Balkanlar güçlenirken bölgedeki aktörler politikalarını gözden geçirerek revize edeceklerdir.

KAYNAKÇA

- Abdula, S. (2013). *Din ve milliyetçilik: Sırp Ortodoks Kilisesi ve Sırp milliyetçiliği örneği* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Alpay, E. (2018). *Sosyal inşacılık kuramı çerçevesinde Türk ve Bulgar kimliği*. İstanbul: Hiper Yayın.
- Aydın, A. (2011). *AB ülkeleri, ABD ve Türkiye Cumhuriyeti anayasalarında azınlıklarla ilgili düzenlemeler*. TBMM Araştırma Merkezleri.
- Aydın, K. Ç. (2008). *İnsan hakları ve güvenlik ilişkisi açısından azınlık sorunları: Yunanistan örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Aydın, K. Ç. (2018). Yunanistan'daki Makedon azınlık sorununun Yunan ulus inşa süreci bağlamında analizi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 16(4), 307-404.
- Bilgehan, A.G. (2012). Balkan ülkelerini anayasalarında dil kullanımı ile ilgili düzenlemeler. *Turkish Studies*, 7(4), 69-97.
- Büyüktanır, D. (2015). Toplumsal inşacı yaklaşım ve Avrupa bütünleşmesinin açıklamasına katkıları. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 12 (4) 1-24.
- Çalış, Ş. H. (2012). Kavramsal çerçeve: isimlendirme ve bölgesel kimliğin inşası. Ş. H. Çalış ve B. Demirtaş (Ed.) *Balkanlar'da siyaset* içinde (ss.2-25). Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Bayıl, Y. B. (2018). Milliyetçi isyanlar bağlamında Arnavutluk'ta komite ve çetelerin rolü. *HUMANITAS Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 6(12), 299- 315.
- Demir, H. (2017). Slovenya'da XIX. yüzyılın ilk yarısında milli hareket. *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 289- 317.
- Ereker, F. (2010). *Dış politika ve kimlik: inşacı perspektiften Türk dış politikasının analizi* (Basılmamış Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gellner, E. (1992). *Ulus ve ulusçuluk*. (Çev: Büşra E. Bahar ve Günay G. Özdoğan). İstanbul: İnsan Yayınları.

- Gökdağ, B.A. & Dinçer A. (2007). Balkanlarda dil ve kimlik O. Karatay, B. A. Gökdağ, & Melehat Pars (Ed.) *Balkanlar el kitabı cilt 3: dil ve edebiyat Balkan Kaynakçası* içinde (ss.191-222). Ankara: Vadi Yayınları.
- Günel, A. (2014). Sırbistan Cumhuriyeti. M. N. Arman ve N. Mandacı (Ed.) *Çağdaş Balkan Siyaseti* içinde (ss. 121-148). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ismail, A. (2012). *Yunanistan'da azınlık hakları: Batı Trakya Türk azınlığı örneği* (Basılmamış Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- İnanç, H. & Yaman, M. (2015). Ulus inşa stratejileri bağlamında Avrupa milli marşlarının sosyopolitik Mukayesesi. *Süleyman Demirel İİBF Dergisi*, 20(3), 17-34.
- Jelavich, B. (2009). *Balkan Tarihi Cilt 1: 18. ve 19. Yüzyıllar*. (Çev. İhsan Durdu). İstanbul: Küre Yayınları.
- Karpat, K.H. (2004). Balkanlar'da Osmanlı mirası ve ulusçuluk. (Çev. Recep Boztemur). Ankara: İmge Kitabevi.
- Kenar, N. (2007). Bosna – Hersek savaşı. O. Karatay & B. A. Gökdağ (Ed). *Balkanlar El Kitabı Cilt 2: Çağdaş Balkanlar* içinde (ss.191- 224). İstanbul: Vadi Yayınları.
- Köroğlu, N. Ö. (2015). Konstrüktivizm. S. Turan & N Ö. Köroğlu (Ed.) *Uluslararası İlişkilerde Teoriden Pratiğe Güncel Yaklaşımlar* içinde (ss. 65-133). Dora Yayınları: Bursa.
- Wendt, A. (1992). Anarchy is what states make of it: the social construction of power politic. *International Organization*, 46(2), 391-425.
- Wendt, A. (2012). *Uluslararası siyasetin sosyal teorisi*. (Çev. H Sarı Ertem ve S. G. İhlamur Öner). İstanbul: Küre Yayınları.
- Kaya, S. (2008). Uluslararası ilişkilerde konstrüktivist yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(3), 86-91.
- Kut, Ş. (2005). *Balkanlar'da kimlik ve egemenlik*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Maalouf, A. (2000) *Ölümcül kimlikler*. (Çev. A. Bora). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Oktay, E. G. & Rparaj, J. (2016). Sosyal inşacılık açısından Kosova'nın kimliği: bağımsızlık sonrasında ortak bir "Kosovalı" kimliği oluşturmak mümkün mü? . *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 13(49), 43-59.
- Ortaylı, İ. (2013). *Yakın tarihin gerçekleri*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Oruç, Z. (2013). *Balkanlarda Türk olmak*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Ovalı, Ş. (2014). *Yunanistan Cumhuriyeti*. M. N. Arman & Nazif Mandacı (Ed.) *Çağdaş Balkan Siyaseti* içinde (ss. 21-44). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özey, R. (2006). *Balkanların coğrafi yapısı*. *Balkanlar El Kitabı Cilt 1*, Ankara: Öncü Basımevi.
- Reus, S. C. (2012). Konstrüktivizm. (Çev. A. Aslan ve M. A. Ağcan). *Uluslararası İlişkiler Teorileri* içinde (s. 296). İstanbul: Küre Yayınları.
- Sipahioğlu, B. (2010). *Dünden bugüne Balkanlar*. İstanbul: Akademi Yayın.
- Sönmezoğlu, F. (2012). *Uluslararası politika ve dış politika analizi*. İstanbul: Der Yayınları.
- Sürgevil, S. & Özgün C. (2012a). *Balkanlar 1*. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.
- Sürgevil, S. & Özgün C. (2012b). *Balkanlar 2*. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.

- Tüysüzöğlü, G. (2012). Çatışma ve işbirliği dikotomisi bağlamında Balkanlar'ın siyasi görünümü. *Avrasya Etüdüleri Dergisi*, 42(2), 83-110.
- Todorova, M. (2006). *Balkanlar'ı tahayyül etmek*. (Çev. D. Şendil). İstanbul: İletişim Yayınları.

İnternet Tabanlı Kaynaklar

- Bosna Hersek Ülke Raporu. (2019). [Erişim Tarihi: 07.10.2019. http://www.kto.org.tr/d/file/bosna-hersek_-ulke-raporu_2016.pdf].
- Dilek, K. Savaş sonrası Bosna Hersek'te kimlik inşa süreci ve yeni neslin durumu. [Erişim Tarihi: 17.10.2019. https://www.academia.edu/34017737/Sava%C5%9F_Sonras%C4%B1_Bosna_Hersek_t_e_Kimlik_%C4%B0n%C5%9Fa_S%C3%BCreci_ve_Yeni_Neslin_Durumu].
- Arnavutluk. (2017). [Erişim Tarihi: 04.10.2019. https://insamer.com/tr/arnavutluk_497.htm].
- Bosna Hersek. (2017). [Erişim Tarihi: 04.10.2019. https://insamer.com/tr/bosna-hersek_504.htm].
- Hırvatistan. (2017). [Erişim Tarihi: 04.10.2019 https://insamer.com/tr/hirvatistan_925.htm].
- Sırbistan. [Erişim Tarihi: 07.10.2019. https://insamer.com/tr/sirbistan_921.htm].
- Kosova. [Erişim Tarihi: 04.10.2019. https://insamer.com/tr/kosova_513.htm].
- Sırbistan. [Erişim Tarihi: 07.10.2019. https://insamer.com/tr/sirbistan_921.htm].
- Yunanistan.[Erişim Tarihi: 10.10.2019. https://insamer.com/tr/yunanistan_924.htm].
- Kosova Anayasası. [Erişim Tarihi: 10.10.2019. <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423933304.pdf>].
- Makedonya. (2017). [Erişim Tarihi: 10.10.2019. https://insamer.com/tr/makedonya_522.htm].
- Arnavutça Makedonya'da resmi dil oldu. .[Erişim Tarihi: 17.10.2019. <http://www.milliyet.com.tr/dunya/arnavutca-makedonyada-ikinci-resmi-dil-oldu-2811859>].
- Makedonya'nın adı Kuzey Makedonya olarak değişti. .[Erişim Tarihi: 10.10.2019. <https://www.ntv.com.tr/dunya/makedonyanın-adi-kuzey-makedonya-cumhuriyeti-olarak-degisti,q8EHctSEwk2cbgH39ogzgA>].
- Slovenya ülke künyesi. [Erişim Tarihi: 10.10.2019. <http://www.mfa.gov.tr/slovenya-kunyesi.tr.mfa>].